

Протидія

булінгу

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Автори:

Кіцул Ю.С., кандидат юридичних наук; підполковник поліції, старший інспектор з особливих доручень управління ювенальної превенції Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України.

Журавель Т.В., кандидат педагогічних наук; виконавчий директор ВГЦ «Волонтер».

для кожної дитини

Розроблено в межах проекту «Розбудова потенціалу поліції для забезпечення прав та якнайкращих інтересів дитини», що реалізується Всеукраїнським громадським центром «Волонтер» за підтримки Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Думки, висловлені в публікації, є позицією авторів і не обов'язково відображають політики та погляди ЮНІСЕФ.

© ВГЦ «Волонтер», 2019
© Представництво Дитячого фонду
ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, 2019

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ

Булінг (цькування) – діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Типовими ознаками булінгу (цькування) є:

- ❖ систематичність (повторюваність) діяння;
- ❖ наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
- ❖ дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

Існує три моделі сторін правопорушення, передбаченого статтею 173-4 КУпАП:

кривдник (булер)	VS	потерпіла особа (жертва булінгу)
1) дитина (до 18-ти років)		дорослий (18-ть і більше років)
2) дитина (до 18-ти років)		дитина (до 18-ти років)
3) дорослий (18-ть і більше років)		дитина (до 18-ти років)

Причини булінгу в дитячому колективі:

Загальні:

- ✎ атмосфера нездорової конкуренції у групі дітей;
- ✎ нормалізація жорстокого ставлення один до одного у дитячій групі (така поведінка вважається нормою, є приклади схожої поведінки у найближчому оточенні);
- ✎ відсутність людини, яка може захистити жертву (відсутність в учнівській групі авторитету), людини, якій можна довіритися;
- ✎ недостатність профілактичної роботи з дітьми.

З боку кривдника (булера):

- ✎ прагнення уваги та лідерства у групі та невміння цього досягти «здоровими» шляхами;
- ✎ через почуття самотності і невпевненості (потреба в самоствердженні);

- ❖ домашнє насильство стосовно близьких булера або щодо нього/неї самого/самої;
- ❖ гіперопіка і, відповідно, відчуття вседозволеності у булера.

З боку потерпілої особи (жертви булінгу):

- ❖ складнощі у самопрезентації та спілкуванні з однолітками, інші особливості зовнішності чи поведінки, різка відмінність від однолітків (найслабший, найменший, найрозумніший – вчиться краще за інших тощо);
- ❖ стриманість та терплячість (довго нікому не розповідає, «терпить», аж допоки ситуація не виходить з-під контролю).

ДО УВАГИ!

На місці жертви булінгу може опинитися будь-хто: хлопець чи дівчина, будь-якого віку чи зовнішності. Водночас, від особливостей поведінки жертви та від дорослих, які оточують, залежить, якого розвитку набуде ця ситуація.

Різновидом булінгу є кібербу-

лінг – дії, пов'язані з булінгом, які вчиняються із застосуванням засобів електронних комунікацій: мобільних телефонів, інтернету, інших електронних пристроїв (пересилка неоднозначних фото, обзивання по телефону, знімання на відео бійок чи інших принижень і викладання відео в мережу інтернет, цькування через соціальні мережі).

Форми насильства при вчиненні булінгу

- ❖ **Психологічне насильство** – форма насильства, що включає принизливі погляди, жести, жарти, образливі рухи тіла, міміку обличчя, поширення образливих чуток, ізоляцію, ігнорування, погрози, маніпуляції, шантаж тощо.
- ❖ **Фізичне насильство** – форма насильства, що включає штовхання, підніжки, зачіпання, постійні бійки, стусани, ляпаси тощо.
- ❖ **Економічне насильство** – форма насильства, що включає крадіжки, пошкодження чи знищення особистих речей або одягу, вимагання грошей, їжі тощо.
- ❖ **Сексуальне насильство** – форма насильства, що включає принизливі погляди, жести, жарти, образливі рухи тіла, прізвиська та образи сексуального характеру, зйомки у переодягальнях, поширення образливих чуток, сексуальні погрози, секстинг тощо.

Як відрізнити булінг від конфлікту?

Конфлікт: відносини симетричні, визначається рівність сторін ("я можу щось зробити у відповідь і вплинути на процес").

Булінг: відносини асиметричні, визначається нерівність сторін ("я НЕ можу щось зробити у відповідь і вплинути на процес").

Тобто явище булінгу характеризує **дисбаланс сил** – владний дисбаланс між кривдником і потерпілим, різниця у фізичному розвитку, рівні соціально-психологічної адаптованості, соціальному статусі, стані здоров'я (наявність інвалідності чи особливих освітніх потреб), ментальному розвитку тощо.

ЩО МАЄ РОБИТИ ШКОЛА

зокрема, у співпраці з поліцією
(відповідно до Закону України «Про освіту»)

Керівник закладу освіти (ст. 26)

- ☞ забезпечує **створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища**, вільного від насильства та булінгу (цькування), у тому числі:
 - з урахуванням пропозицій територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, **розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів**, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;

ДО УВАГИ!

Це означає, що кожний заклад освіти перед розробленням та затвердженням **плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти**, має отримати від територіальних органів поліції (підрозділів ювенальної превенції, відділень поліції)

пропозиції до такого плану в межах компетенції та повноважень НПУ, зокрема про:

- ✎ проведення профілактичних заходів з дітьми, батьками, педагогами, іншими причетними до виховного процесу людьми: лекцій, бесід, конкурсів, культурно-масових заходів тощо;
- ✎ здійснення спільних перевірок інфраструктури приміщень і території закладу освіти з метою виявлення місць, які потенційно можуть бути небезпечними та сприятливими для вчинення булінгу (цькування), та організацію належних заходів безпеки (пост охорони, контрольно-пропускний режим, спостереження за місцями загального користування (їдальні, коридори, роздягальні, ігрові майданчики, шкільні подвір'я тощо) і технічними приміщеннями) тощо.

Планування заходів з метою запобігання та протидії булінгу (цькуванню) в закладі освіти **необхідно проводити на основі вивчення причин та умов** виникнення можливих ситуацій, а також ймовірних ризиків проявів протиправної поведінки (насильницької поведінки).

- ✎ **розглядає заяви про випадки булінгу (цькування)** здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видає рішення про проведення розслідування; скликає засідання комісії з розгляду

випадків булінгу (цькування) для прийняття рішення за результатами проведеного розслідування та вживає відповідних заходів реагування;

ДО УВАГИ!

Керівник закладу освіти може перед повідомленням у поліцію провести внутрішнє розслідування щодо ймовірності факту вчинення булінгу (цькування), відповідно до порядку, затвердженого нормативно-правовими актами МОН, а також залучати поліцейських ювенальної превенції до розгляду таких випадків на засіданні комісії.

*Однак треба пам'ятати, що працівник поліції проводить адміністративне розслідування (збирає матеріали) у провадженні в справі про адміністративне правопорушення, з метою направлення матеріалів до суду, **незалежно від результатів рішення комісії** та може долучатися до участі у засіданні комісії тільки у разі необхідності.*

*Варто зазначити, що **керівник закладу освіти повинен в обов'язковому порядку** довести до відома здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, батьків та інших учасників освітнього процесу **інформацію щодо їхнього обов'язку повідомити керівника закладу про випадки булінгу (цькування)** в закладі освіти, учасниками, свідками або об'єктом якого вони стали або підозрюють у його вчиненні стосовно до інших осіб за*

зовнішніми ознаками, або про які отримали достовірну інформацію від інших осіб.

Відповідно до такої заяви керівник закладу з'ясовує обставини випадку та скликає засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) для прийняття рішення за результатами. Якщо комісія визнала, що це був булінг (цькування), а не одноразовий конфлікт, тобто відповідні дії мають систематичний характер, то керівник закладу освіти зобов'язаний повідомити уповноважені підрозділи органів Національної поліції України (підрозділи ювенальної превенції).

Важливо пам'ятати, що постраждала особа чи її представник, а також інші учасники освітнього процесу можуть звертатися відразу до уповноважених підрозділів органів Національної поліції України та Служб у справах дітей з повідомленням про випадки булінгу (цькування).

- ☞ забезпечує виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування);

- ✎ **повідомляє уповноваженим підрозділам** органів Національної поліції України та службі у справах дітей про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти.

ДО УВАГИ!

У разі неповідомлення про такі випадки керівник закладу освіти несе відповідальність відповідно до *частини п'ятої статті 173-4 КУпАП*

Учні (ст. 53)

Мають право на:

- ✎ захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти;
- ✎ отримання соціальних та психолого-педагогічних послуг як особа, яка постраждала від булінгу (цькування), стала його свідком або вчинила булінг (цькування).

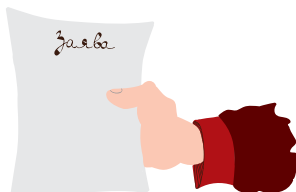
Зобов'язані:

- ✎ повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком яких вони були особисто або про які отримали достовірну інформацію від інших осіб.

Батьки (ст. 55)

Мають право:

- ✎ отримувати інформацію про діяльність закладу освіти, у тому числі щодо надання соціальних та психолого-педагогічних послуг особам, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування), про результати навчання своїх дітей (дітей, законними представниками яких вони є) і результати оцінювання якості освіти у закладі освіти та його освітньої діяльності;
- ✎ подавати керівництву або за-сновнику закладу освіти заяву про випадки булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу;
- ✎ вимагати повного та неупередженого розслідування випадків булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу.

Зобов'язані:

- ✎ формувати у дитини культуру діалогу, культуру життя у взаєморозумінні, мирі та злагоді між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами, представниками різних політичних і релігійних поглядів та культурних традицій, різного соціального походження, сімейного та майнового стану;
- ✎ сприяти керівництву закладу освіти у проведенні розслідування щодо випадків булінгу (цькування);

- ✎ виконувати рішення та рекомендації комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти.

ДО УВАГИ!

Відповідно, кожна школа повинна мати (ст. 30):

- ✎ правила поведінки здобувача освіти в закладі освіти;
- ✎ план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;
- ✎ порядок подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти;
- ✎ порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) в закладі освіти та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗДІЙСНЕННЯ БУЛІНГУ

Відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення (Стаття 173-4)

частина 1. Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, –

санкція 1. тягне за собою накладення **штрафу** від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**850-1700 грн**) або **громадські роботи** на строк від **двадцяти** до **сорока** годин.

частина 2. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, –

санкція 2. тягне за собою накладення **штрафу** від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**1700-3400 грн**) або **громадські роботи** на строк від **сорока** до **шістдесяти** годин.

частина 3. Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, –

санкція 3. тягне за собою накладення **штрафу** на батьків або осіб, які їх замінюють, від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**850-1700 грн**) або **громадські роботи** на строк від **двадцяти** до **сорока** годин.

частина 4. Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене малолітньою або неповнолітньою особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, –

санкція 4. тягне за собою накладення **штрафу** на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**1700-3400 грн**) або **громадські роботи** на строк від сорока до шістдесяти годин.

частина 5. Неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу –

санкція 5. тягне за собою накладення **штрафу** від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (**850-1700 грн**) або **виправні роботи** на строк до **одного місяця** з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку.

ДО УВАГИ!

За адміністративні правопорушення, пов'язані з булінгом (цькуванням) учасника освітнього процесу, вчинені дітьми віком до 16 років, відповідальність несуть батьки або особи, які їх замінюють, за частинами третьою та четвертою *статті 173-4 КУпАП*.

Доказами у справі про адміністративне правопорушення щодо булінгу (цькування) учасника освітнього процесу можуть бути:

- 1) пояснення особи, яку притягують до відповідальності за адміністративне правопорушення, передбачене *статтею 173-4 КУпАП*;
- 2) пояснення потерпілої особи;
- 3) пояснення свідків (очевидців);
- 4) пояснення батьків або осіб, які їх замінюють;
- 5) пояснення шкільних психологів, соціальних педагогів, педагогів, представників адміністрації закладів освіти та інших учасників освітнього процесу;
- 6) лист-клопотання керівника закладу освіти;
- 7) висновки експертів, якщо у результаті вчинення проступку була завдана фізична чи психічна шкода;

- 8) речові докази (зіпсовані речі, техніка тощо);
- 9) письмові документи;
- 10) інформація, збережена на технічних засобах чи засобах електронної комунікації (Інтернет, соціальні мережі, повідомлення тощо).
- 11) рішення комісії закладу освіти з розгляду випадків булінгу (за наявності).

ПОЛІЦІЯ

ВОЛОНТЕР
Всеукраїнський громадський центр

